

Бясцэнны скарб беларускага народа

Дзмітрый ЯЦЭВІЧ,
дырэктар Нацыянальнага
гістарычнага архіва
Беларусі

Неад’емным аtryбутам любой дзяржавы з’яўляецца і яе нацыянальны архіўны фонд. Несумненна, мае яго і Беларусь. Назапашаныя на працягу стагоддзяў дакументальныя матэрыялы захоўваюцца ў дзяржаўных архівах. Найбольш старажытныя і каштоўныя з гэтых дакументаў знаходзяцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі. Нядаўна ён адзначыў свой 80-гадовы юбілей, што і паслужыла падставай для размовы карэспандэнта «Беларускай думкі» з дырэктарам гэтай установы Дзмітрыем ЯЦЭВІЧАМ.

— Дзмітрый Уладзіміравіч, Нацыянальны гістарычны архіў пачынае адлік свайго існавання ад 1938 года. Але чаму так? На тэрыторыі Беларусі існавалі архівы і ў значна ранейшыя перыяды. Дык колькі рэальна гадоў вашай установе?

— А гэта як лічыць. Калі, напрыклад, весці адлік ад самага ранняга дакумента, што захоўваецца ў архіве, то нам сёлета спаўняецца 627 гадоў, калі ад надання архіву Нясвіжскай ардынацыі князёў Радзівілаў статусу дзяржаўнага – 467 гадоў, а ад часу ўтварэння Віцебскага архіва старажытных актавых кніг – 156 гадоў. Гэтыя даты – значныя вехі ў нашай гісторыі. Мы іх памятаем і асабліва цэнім. І ўсё ж афіцыйным днём нараджэння сваёй установы лічым менавіта 5 ліпеня 1938 года. Бо аkurat у гэты дзень 80 гадоў таму выйшла пастанова Прэзідыума Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта БССР «Аб рэарганізацыі архіўных органаў у сувязі з арганізацыяй абласцей у БССР», згодна з якой Магілёўскі гістарычны архіў, у якім на той час былі сканцэнтраваны

ны па сутнасці ўсе гістарычныя матэрыялы рэспубліканскага значэння, быў рэарганізаваны ў Цэнтральны гістарычны архіў Беларускай ССР. У сваю чаргу, Магілёўскі гістарычны архіў з 1919 года быў вядомы як архівасховішча мясцовага архіўнага бюро, а ў 1924–1927 гадах – як акруговы архіў. Дакументы, якія ў яго трапілі, у розныя перыяды захоўваліся ў архівах судовых устаноў Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, пасля ўваходжання Беларусі ў склад Расійскай імперыі – у палатах грамадзянскіх судаў, архівах магістратаў, ратуш, павятовых судаў, прыватных асоб, пазней у Віленскім архіве старадаўніх актаў і Віцебскім архіве старадаўніх актавых кніг. Пасля 1917 года асобныя дакументы таксама захоўваліся ў Цэнтральным архіве Беларусі, Віцебскім і Мінскім гістарычных, а пазней абласных архівах.

Першым дырэктарам Цэнтральнага гістарычнага архіва БССР стала Э. Барэнбаум, пад кіраўніцтвам якой і былі закладзены асноўныя прынцыпы працы архіва ў даваенны час. Па стану на пачатак 1941 года ў ім налічвалася 1560 фондаў агульным аб’ёмам больш за 382 тыс. спраў. У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны архіў не эвакуіравалі з Магілёва, і ваеннае ліхалецце нанесла яму велізарны ўрон: найперш былі знішчаны або вывезены з тэрыторыі Беларусі практычна ўсе дакументы і навукова-даведчны апарат. На момант вызвалення горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў там

НАША ДАСЬЕ

ЯЦЭВІЧ Дзмітрый Уладзіміравіч.

Нарадзіўся ў 1978 годзе ў г. Барысаўе. Скончыў Барысаўскі політэхнічны тэхнікум (1997), Беларускае інстытут правазнаўства (2002), Акадэмію кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусі (2006).

З 2002 па 2009 год працаваў у Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусі, дзе займаў пасады вядучага юрысконсульта, галоўнага юрысконсульта, кансультанта прававога ўпраўлення. У 2009–2012 гадах – у Апарате Савета Міністраў Рэспублікі Беларусі.

З красавіка 2012 года – дырэктар Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

▲ Пацвярджалны прывілей князёў Фёдара і Канстанціна Карыятавічаў пану Грынку на горад Сакалец за верную службу, датаваны 20 чэрвеня 1391 года

заставалася ўсяго толькі 44 справы. У пасляваенны час у выніку пошуку і рээвакуацыі дакументаў удалося вярнуць толькі 38 054 справы з 700 фондаў, гэта ўсяго каля 10 %.

У 1947 годзе архіву былі перададзены дарэвалюцыйныя фонды з дзяржаўных архіваў Віцебскай і Гомельскай абласцей. Таксама на працягу 1945–1962 гадоў у яго фонды паступіла 382 566 профільных спраў з гістарычных архіваў Ленінграда, Масквы, Вільнюса і некаторых іншых гарадоў. Паводле пастановы Савета Міністраў БССР ад 11 лістапада 1963 года «Аб мерах па паляпшэнні архіўнай справы ў БССР» Цэнтральны гістарычны архіў быў пераведзены ў Мінск. У тым жа годзе яму былі перададзены дакументы дарэвалюцыйных фондаў Дзяржаўнага архіва Мінскай вобласці і комплекс старажытных актаў з Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР, размешчанага ў Гродне.

– Напэўна, пасля абвясчэння незалежнасці Беларусі змены адбыліся і ў архіўнай справе?

– Так. У 1992 годзе на базе Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Рэспублікі Беларусь і былога Цэнтральнага партыйнага архіва Камуністычнай партыі Беларусі быў арганізаваны Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. А ў 1995 годзе з яго быў вылучаны комплекс

дакументаў канца XIV – пачатку XX стагоддзя і створаны Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Тады ж пад размяшчэнне нашай установы быў перададзены будынак па вуліцы Крапоткіна, 55. Сёння тут захоўваецца 1 022 165 спраў, аб'яднаных у 3157 фондаў.

Усегэтыя дакументы па праву аднесены да матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей нашай краіны. Таму праца з імі накладвае адпаведныя абавязацельствы на нашых супрацоўнікаў. У першую чаргу гэта неабходнасць забеспячэння захаванасці фондаў: асаблівы кантроль за падтрыманнем адпаведных рэжымаў захоўвання архіўных дакументаў, пастаянны маніторынг тэхнічнага і фізіка-хімічнага стану дакументаў, выяўленне пашкоджанняў, правядзенне рэстаўрацыйных і іншых работ, накіраваных на паляпшэнне іх фізічнага стану. За апошнія пяць гадоў у архіве адрэстаўрыравана амаль паўмільёна аркушаў, пераплецена і падшыта больш за 5 тыс. спраў, выяўлена і ўлічана 4,5 тыс. асабліва каштоўных спраў.

– Якія з гэтых асабліва каштоўных маюць найважнейшы статус?

– Кожны з дакументаў, што захоўваюцца ў нашых фондах, – неацэнны скарб і здабытак усяго беларускага народа. Да найбольш каштоўных адносяцца пергаментныя граматы, актавыя кнігі дзяржаўных і судовых устаноў ВКЛ, Рэчы Паспалітай. Самы ж старажытны – гэта пацвярджалны прывілей князёў Фёдара і Канстанціна Карыятавічаў пану Грынку на горад Сакалец за верную службу, датаваны 20 чэрвеня 1391 года.

Прадстаўлены ў архіве і рэдкія фамільныя фонды перыяду Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, сярод якіх – дакументы каралеўскай сям'і Сабескіх, графскага роду Плятэр-Зібергаў, князёў Любамірскіх... Архіў роду Радзівілаў, значная частка якога захоўваецца менавіта ў нашым архіве, у 2009 годзе быў уключаны ў рэстр дакументальнай спадчыны ЮНЕСКА «Памяць свету».

– Ваш архіў мае неафіцыйны статус непапаўняльнага. Гэта значыць,

што вы не прымаеце на захоўванне дакументы цяперашніх дзяржаўных устаноў. І тым не менш фонды ўсё ж пашыраюцца. Дзякуючы чаму гэта адбываецца?

– Нагадаю, у нас у асноўным зберагаюцца дакументы за перыяд ад канца XIV да пачатку XX стагоддзя. Але, як вядома, значная колькасць матэрыялаў, звязаных з гісторыяй Беларусі, захоўваецца ў іншых архівах, прыватных калекцыях як на тэрыторыі нашай краіны, так і за яе межамі. Па розных прычынах яны ў свой час перадаваліся на захоўванне за межы беларускіх зямель. Напрыклад, фонд Літоўскай грэка-ўніяцкай кансісторыі, які тычыцца гісторыі ўніяцкай царквы Беларусі, у сярэдзіне мінулага стагоддзя быў перададзены на захоўванне ў Літоўскі дзяржаўны гістарычны архіў. У Расійскай нацыянальнай бібліятэцы захоўваецца так званы фонд Дуброўскага, які складаецца з дакументаў Нясвіжскага архіва князёў Радзівілаў. Велізарная частка фонду радзівілаўскага архіва – каля 30 тыс. спраў – была вывезена ў 1920-я гады з Нясвіжа ў Варшаву. «Беларускі след» можна адшукаць і ў архівах Санкт-Пецярбурга, Львова, Кракава, некаторых гарадоў Германіі, Аўстрыі, Францыі, Швецыі, Фінляндыі.

Зразумела, што ў цяперашніх рэаліях арыгіналы дакументаў з архіўных устаноў адных краін у іншыя перадачы не падлягаюць, таму мы праводзім работу па выяўленні найбольш каштоўных для нас дакументаў у замежных архівах з мэтай далейшага іх капіявання альбо правядзення абмену іх копіямі ў межах міжнароднага супрацоўніцтва. Так, за апошнія пяць гадоў у выніку рэалізацыі дагавораў з Галоўным архівам старажытных актаў у Варшаве мы атрымалі 131 827 кадраў дакументаў з фондаў «Архіў Радзівілаў», «Архіў Тызенгаўзаў», «Архіў Пшаздзецкіх», «Архіў Прозараў і Ельскіх», «Архіў Фашчаў», «Архіў Дорыа-Дзерналовічаў». Рыхтуецца да падпісання аналагічны дагавор з Дзяржаўным гістарычным архівам Літвы. У век лічбавых тэхналогій важным з’яўляецца

не столькі фактычнае знаходжанне арыгіналаў дакументаў у якім-небудзь архіве, колькі магчымасць для даследчыкаў азнаёміцца і папрацаваць з імі.

Мы пастаянна праводзім работу па прыёме на захаванне профільных дакументаў з іншых беларускіх архіваў. Прынамсі, за апошнія пяць гадоў нашы фонды папоўніліся на 2012 спраў. Гэта – арыгіналы дакументаў органаў ЗАГС, асобных цэркваў і касцёлаў, паступленні ад прыватных калекцыянераў.

– Сёння многія займаюцца вывучэннем уласных радаводаў, складаюць сваё генеалагічнае дрэва. Якую дапамогу могуць аказаць вашы супрацоўнікі ў выяўленні канкрэтнай гістарычнай інфармацыі?

– Сапраўды, вывучэнне ўласных радаводаў зараз папулярная справа. І, на мой погляд, гэта зусім не даніна модзе, а хутчэй – заканамерная неабходнасць. Многія нашы сучаснікі прыходзяць да ўсведамлення: яны зусім не выпадковая часцінка сусвету, і ў далёкай мінуўшчыне былі людзі, якія мелі няхай сабе і ўскоснае, але немалаважнае дачыненне да іх лёсу. Пачынаючы ж вывучаць свае карані, пераважная большасць нашых сучаснікаў дазнаецца, наколькі глыбокая і цікавая гісторыя іх роду.

Зразумела, што да гэтага працэсу самае непасрэднае дачыненне мае наш архіў. Бо яго фонды – асноўная крыніца патрэбнай для складання радаводу інфармацыі. Шанц даведацца нешта пра сваіх продкаў ёсць амаль у кожнага. Але справа гэта няпростая, патрабуе шмат часу. У нас, напрыклад, няма нейкай асобнай папкі, журнала ці камп’ютарнай базы на кожнае канкрэтнае прозвішча, у якіх наведвальнік мог бы адшукаць усе звесткі пра сваіх продкаў. Неабходна яму дакументы могуць знаходзіцца ў фондах самых розных устаноў, таму, каб дасягнуць пастаўленай мэты, патрэбны яшчэ і вялікі запас цярдзення.

Перш чым ісці ў архіў, варта падрыхтавацца, сабраць максімальна поўныя пошукавыя звесткі аб продках: прозвішчы, імёны, імёны па бацьку, гады і месцы іх на-

раджэння, даты шлюбу, наяўнасць сясцёр, братоў, веравызнанне, саслоўе... Далей магчымы два варыянты архіўных пошукаў. Першы – больш складаны і адначасова цікавы. Чалавек піша заяву на допуск у чытальную залу архіва і самастойна працуе з дакументамі. Наконт таго, дзе і што патрэбна шукаць, можна пракансультавацца ў нашых супрацоўнікаў. Пасля гэтага ўсё залежыць выключна ад упартасці і... шанцавання. Так, адны наведвальнікі на працягу некалькіх месяцаў дзень пры дні наведваюць архіў і, нічога не знайшоўшы, адмаўляюцца ад сваёй задумы. Іншыя ж працуюць у нас у чытальнай зале гадамі, знаходзячы пры гэтым усё новыя і новыя звесткі пра свой род.

Другі варыянт пошуку – сабраўшы неабходныя звесткі пра канкрэтны асоб, звярнуцца ў архіў з запытам на правядзенне даследавання па гісторыі канкрэтнай сям’і. Згодна з нарматывамі, генеалагічнае даследаванне доўжыцца не больш за 30 дзён. Па яго выніках выдаецца архіўная даведка ўстаноўленага ўзору: у залежнасці ад колькасці выяўленага матэрыялу ў ёй можа быць адной да 50 і больш старонак. Там і вытрымкі з дакументаў, і спасылкі на архіўныя справы...

Зразумела, што такая паслуга платная і, тым не менш, даволі запатрабаваная. Ёю карыстаюцца як грамадзяне Беларусі, так і замежнікі, продкі якіх паходзяць з нашых краёў. Геаграфія запытаў вельмі шырокая – ад Уладзівастока і Іркуцка на ўсходзе да Лос-Анджэлеса і Ванкувера на захадзе. Часта паступаюць заяўкі з Аўстраліі, Аргенціны, Ізраіля. Пры гэтым здараюцца і цікавыя выпадкі. Напрыклад, некалькі гадоў таму да нас з просьбай дапамагчы адшукаць свае радаводныя карані звярнуўся амерыканскі сенатар Пол Строс. І пошукі ўвянчаліся поспехам – яго продкамі аказаліся выхадцы з мястэчка Узда, якія эмігрыравалі ў ЗША на пачатку 1920-х гадоў. Дарэчы, з Беларусі паходзяць і прашчурны галівудскіх акцёраў Харысана Форда і Лізы Кудраў, генеалагічныя ніці якіх па іх замове выяўляліся ў фондах нашага архіва.

Увогуле ж праца па запытах генеалагічнага характару, якую праводзяць беларускія архівісты, унікальная па сваёй сутнасці. Практычна ніводны замежны архіў сваімі сіламі такую паслугу не аказвае: там ёсць генеалагічныя агенцтвы. Нашы ж магчымасці дазваляюць за год выканаць усяго каля 100 падобных заявак. Таму адміністрацыя архіва вымушана ўводзіць абмежаванні ці наогул спыняць, як гэта зроблена цяпер, прыём заяў на правядзенне генеалагічных даследаванняў. І аднавіць яго мы плануем толькі ў пачатку студзеня 2019 года.

На працягу апошніх гадоў становяцца ўсё больш запатрабаваныя і паслугі чытальнай залы: летась, напрыклад, імі скарыстаўся 851 даследчык, а ўсяго было зарэгістравана 11 164 наведванні. У параўнанні з паказчыкамі 25-гадовай даўнасці рост – амаль у дзесяць разоў, і гэта стварае пэўныя цяжкасці з прадастаўленнем наведвальнікам месцаў для працы. У 2017 годзе мы нават паставілі своеасаблівы рэкорд: за адзін працоўны дзень паслугамі чытальнай залы скарысталіся 72 наведвальнікі, і гэта пры наяўнасці толькі 22 працоўных месцаў.

У чытальнай зале архіва працуюць вучоныя, выкладчыкі і студэнты вышэйшых навучальных устаноў, работнікі музеяў, краязнаўцы не толькі з нашай краіны, а таксама з Польшчы, Літвы, Латвіі, Украіны, Расіі, Германіі, Ізраіля. Тэмы іх даследаванняў самыя разнастайныя, такія, напрыклад, як помнікі гісторыі і культуры Беларусі XVI–XX стагоддзяў, інтэлігенцыя ў дарэвалюцыйным Мінску, беларускія святыні, Полацкая епархія ў XVI–XIX стагоддзях, судовыя ўстановы Беларусі ў XVI–XVII стагоддзях... З выкарыстаннем дакументаў з нашых фондаў напісаны сотні манаграфій, навуковых артыкулаў, дыпломных работ.

– Цікава, а што ведае пра свой радавод дырэктар Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі?

– Ды не так і шмат, як хацелася б. Зыходным пунктам у пошуках продкаў стаў для мяне запіс у адной з царкоўных ме-

трычных кніг за 1918 год аб заключэнні шлюбу Іосіфа Яцэвіча з Дамінікай Зінкевіч – маімі прадзедам і прабабуляй. Пацягнуўшы затым за гэтую нітачку, я змог разматаць свой радаводны клубок па бацькавай лініі толькі да сярэдзіны XVIII стагоддзя...

– Ведаю, што супрацоўнікі архіва актыўна займаюцца даследчыцкай і асветнай дзейнасцю...

– Так, перад нашай установай стаіць задача не толькі па захаванні дакументаў Нацыянальнага архіўнага фонду, але і па іх вывучэнні, папулярызацыі. А гэта – вялікая навукова-даследчая і метадычная работа. Пераважная большасць нашых супрацоўнікаў з’яўляюцца аўтарамі шматлікіх артыкулаў па актуальных пытаннях гісторыі Беларусі, удзельнічаюць у падрыхтоўцы навуковых даведнікаў, зборнікаў, манаграфій, вядуць распрацоўкі ў галіне архівазнаўства, археаграфіі, крыніцазнаўства. Дарэчы, вядзецца і пастаянная папулярызацыя вынікаў гэтай даследчай дзейнасці праз выступленні на тэлебачанні і радыё, у папулярных інтэрнэт-СМІ.

На бліжэйшы час запланаваны да выхату ў свет такія даведнікі і зборнікі дакументаў, як «Іканаграфічныя матэрыялы» і «Пергаментныя дакументы перыяду Вялікага Княства Літоўскага».

Працягваецца праца над гісторыка-генеалагічным выданнем «Гербоўнік беларускай шляхты». Прынамсі, прэзентацыя яго пятага тома, з радаводам шляхецкіх фамілій, чые прозвішчы пачынаюцца на літару «Д», адбылася ў маі гэтага года. Рыхтуем да друку ўжо 16-ы па ліку выпуск штогодніка «Архіварыус», другі том даведачнага выдання «Чыноўнікі беларускіх губерняў перыяду Расійскай імперыі», чарговы зборнік дакументаў з серыі «Беларусь у актавых кнігах» і інш.

Асобна хачу адзначыць наша стратэгічнае партнёрства з выдавецтвам «Беларусь». Менавіта яно займаецца выданнем пераважнай большасці падрыхтаваных архівам зборнікаў, даведнікаў і кніг. За апошнія дзесяць гадоў нашымі сумеснымі намаганнямі рэалізавана больш за 30 выдавецкіх праектаў. Сярод выпушчаных выданняў такія знакавыя для беларускага архівазнаўства, як даведнікі па дзяржаўных, рэлігійных і грамадскіх установах Віцебскай і Магілёўскай губерняў, зборнікі дакументаў «Беларусь і война 1812 года», «Тастаменты шляхты і мяшчан Беларусі другой паловы XVI ст.», «Иностранные подданные в Беларуси в конце XVIII – начале XX в.», «Беларусь в годы Первой мировой войны», манаграфіі «Паўстанне 1863–1864 гадоў

◀ Загачык архівакошкішча Таццяна Котава. 2018 год

▲ Учытальнай зале

▲ Актавыя кнігі XVI–XVII стагоддзяў у сховішчы асабліва каштоўных дакументаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі

у Віцебскай, Магілёўскай і Мінскай губернях», «Святар у беларускім соцыуме: прасапаграфія ўніяцкага духавенства 1596–1839 гг.», даведнікі «Картографические материалы в Национальном историческом архиве Беларуси: Минская губерния», «Удзельнікі паўстання 1863–1864 гадоў», «Слукц на старых планах», «Минские губернаторы, вице-губернаторы и губернские предводители дворянства 1793–1917 гг.», тры тамы згаданага вышэй гісторыка-генеалагічнага выдання «Гербоўнік беларускай шляхты» і некаторыя іншыя.

Па шэрагу выдавецкіх праектаў мы ажыццяўляем супрацоўніцтва і з замежнымі партнёрамі. Тры гады таму было падпісана пагадненне з Музеем-палацам караля Яна III Сабескага ў Вілянэве (цяпер у межах Варшавы) па навуковым выкарыстанні дакументальнай спадчыны роду Сабескіх, што захоўваецца ў фондах нашага архіва. Пачатковым этапам рэалізацыі пагаднення стала падрыхтоўка шматтомнага археаграфічнага выдання карэспандэнцыі каралевы польскай і вялікай княгіні літоўскай Марыі Казіміры Луізы дэ Ла Гранж д'Арк'ен (Сабескай). Выхад першага тома гэтага выдання, навукова-даведачны апарат да якога будзе складзены на беларускай, польскай і англійскай мовах, запланаваны на канец 2018 года.

Летась мы ўстанавілі афіцыйныя кантакты з Расійскім дзяржаўным гістарычным архівам і цяпер сумесна ажыццяўляем падрыхтоўку серыі даведачных выданняў па чыноўніках беларускіх губерняў перыяду Расійскай імперыі. Таксама ў працэсе падрыхтоўкі сваіх выданняў цесна супрацоўнічаем з Дзяржаўным гістарычным архівам Літвы, Дзяржаўным архівам Самарскай вобласці, Расійскім дзяржаўным архівам Ваенна-Марскога флоту і інш.

Апошнім часам наш архіў актывізаваў і выставачную дзейнасць. Асабліва плённа мы супрацоўнічаем з Нацыянальным гістарычным музеем Беларусі, тэматычныя выстаўкі якога часта дапаўняюцца матэрыяламі з фондаў нашага архіва. Арыгіналы архіўных дакументаў выстаўляюцца для агульнага азнаямлення падчас прэзентацый нашых выданняў, а таксама на сумесных з вядучымі беларускімі музеямі выставах.

Прадстаўлена наша ўстанова і ў інтэрнэт-прасторы. У прыватнасці, на афіцыйным сайце Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі і на партале «Архівы Беларусі» пастаянна ажыццяўляюцца віртуальныя выставы дакументаў з нагоды знакавых у гісторыі беларускай дзяржавы падзей і ў гонар нашых славетых суайчыннікаў. За апошнія гады іх было падрыхтавана некалькі дзясяткаў. Найперш – выставы да 950-годдзя Мінска, 150-годдзя пачатку паўстання 1863–1864 гадоў, 100-годдзя пачатку Першай сусветнай вайны, 200-годдзя падзей вайны 1812 года, юбілеяў з дня нараджэння Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Марка Шагала, Івана Грыгаровіча, Эмерыка Чапскага і іншых знакамітых гістарычных асоб і дзеячаў культуры, а таксама прысвечаныя гісторыі асобных дзяржаўных і грамадскіх устаноў, архітэктурным помнікам Беларусі.

– **А ўвогуле наколькі актыўна выкарыстоўваюцца ў дзейнасці архіва сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі?**

– Укараненне інфармацыйных тэхналогій у дзейнасць Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі можа падаць на некалькі напрамкаў: аўтаматызацыя ўліку архіўных дакументаў, стварэнне інфармацыйна-пошукавых сістэм, алічбоўка архіўных дакументаў, аўтаматызацыя ў галіне фарміравання і выкарыстання дакументаў. І ў кожным з іх ёсць свае напярэжкі.

Так, электронная аўтаматызаваная інфармацыйная сістэма архіва дазваляе аператыўна даваць звесткі аб дакументах, аптымізаваць іх лік і выдачу. На сённяшні дзень яе каталогі налічваюць 9628 электронных картак. З мэтай забеспячэння захаванасці дакументаў, павышэння эфектыўнасці іх выкарыстання і ажыццяўлення хуткага пошуку неабходнай інфармацыі намі ствараюцца электронныя паказальнікі да найбольш запатрабаваных комплексаў дакументаў. Напрыклад, міжфондавыя паказальнікі да метрычных кніг і спавядальных ведамасцей культавых устаноў хрысціянскіх канфесій Беларусі зараз налічваюць амаль 111 тыс. запісаў, а імяны паказальнік да пратаколаў пасяджэнняў Мінскага і Віцебскага дваранскіх дэпутацкіх сходаў, пасямейныя спісы дваран Мінскай губерні змяшчаюць больш за 20 тыс., базы даных «Беларуская шляхта» і «Радавод» – 160 тыс. запісаў. Вядзецца работа над напярэжнем і іншых баз даных, без наяўнасці якіх немагчыма было б справіцца з запытамі, што паступаюць у архіў.

З дапамогай 10 тэрмінальных кліентаў (асобных апаратных прыладаў) у нас арганізаваны доступ наведвальнікаў чытальнай залы да электронных версій вопісаў, лічбавых копіяў дакументаў, даведнікаў і паказальнікаў, якія захоўваюцца на серверы архіва. Між тым, летась наведвальнікамі чытальнай залы з дапамогай лакальнай сеткі было прагледжана ў электронным выглядзе амаль 4 тыс. спраў, што ў параўнанні з 2013 годам больш як у чатыры разы. Адначасова гэты факт пацвярджае правільнасць нашага стратэгічнага курсу, накіраванага

на алічбоўку найбольш запатрабаваных спраў, вопісаў і дакументаў. Гэтым мы як бы ловім двух зайцоў: даём максімальны доступ да матэрыялаў і забяспечваем захаванасць іх арыгіналаў. Дарэчы, за апошнія пяць гадоў наш фонд лічбавых копіяў папоўніўся дакументамі ў колькасці 2164 спраў, а гэта – 360 681 файл агульным аб'ёмам больш за 1,8 тэрабайта.

Такім чынам, укараненне сучасных інфармацыйных тэхналогій цалкам адпавядае адной з прыярытэтных для архіва на сённяшні дзень і бліжэйшую перспектыву задач – стварэнне фонду карыстання дакументамі ў лічбавым выглядзе. Гэта патрабуе значных фінансавых рэсурсаў, і тут нам вялікай падмогай служыць дзяржаўная праграма «Архівы Беларусі», дзякуючы якой выдзяляюцца сродкі на абнаўленне сканернага і сервернага абсталявання. Напрыклад, не так даўно ў нас з'явіўся сканер мікраформ, а на бягучы год запланавана набыццё новага планетарнага сканера для алічбоўкі аб'ёмных спраў, што дазволіць нам праводзіць гэтую важную працу ў значна большых аб'ёмах.

Зазначу таксама, што Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі стаў першай айчыннай архіўнай установай, якая прадстаўлена ў сацыяльных сетках. Падпісчыкамі нашай старонкі ў Фэйсбуку з'яўляюцца больш як тысяча не звычайных, а менавіта зацікаўленых карыстальнікаў. Сярод іх шмат гісторыкаў, публіцыстаў, навукоўцаў, замежных калег-архівістаў, ад якіх мы атрымліваем нямала станоўчых водгукаў на сваю дзейнасць, у тым ліку ў інтэрнэт-прасторы.

– Выходзіць, і для такой спецыфічнай установы, што захоўвае дакументы, далёкія ад камп'ютарызацыі, будучыня – у развіцці інфармацыйных тэхналогій...

– Сапраўды, мы не толькі захоўваем, але, так бы мовіць, асучасніваем мінуўшчыну, для ўсіх зацікаўленых робім больш даступнымі гістарычныя дакументы, на знаёмства з якімі ёсць стабільны попыт. І гэта нас асабліва радуе.

Гутарыў Сяргей ГАЛОЎКА ▮